

Utbildningsdepartementet

Vår referens/dnr:

2024–201

u.remissvar@regeringskansliet.se

103 33 Stockholm

Er referens/dnr:

U2024/02723

2025-03-14

Remissvar: Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning (SOU 2024:81)

Utbildningsdepartementet har berett Föreningen Svenskt Näringsliv tillfälle att yttra sig över betänkande av *Utredningen om att utveckla lärar- och förskollärarutbildningarna om Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning* (SOU 2024:81) - i det följande kallad *Lärarutbildningsutredningen*.

Svenskt Näringsliv företräder 49 bransch- och arbetsgivarförbund, som i sin tur representerar 60 000 små, medelstora och stora företag, som tillsammans sysselsätter omkring 2 miljoner medarbetare. 98 procent utgörs av små och medelstora företag.

Detta remissvar har beretts i en dialog med medlemsorganisationer inom Svenskt Näringsliv.

Sammanfattning

Den svenska skolan är avgörande för att företag ska kunna rekrytera medarbetare med relevant kompetens. En fungerande lärarförsörjning är i sin tur avgörande för skolans kvalitet och därför viktig både för näringslivet och samhället. Lärarutbildningen har länge haft utmaningar med för svaga förkunskaper, låga krav vad gäller studietakt och innehåll samt för höga avhopp. Tidigare politiska reformer har varit otillräckliga och svensk lärarutbildning behöver mer genomgripande förändringar. Regeringens beslut att utreda frågan var därför mycket välkommet.

Svenskt Näringslivs samlade bedömning är att utredningens huvudriktning är riktig och vi välkomnar huvuddelen av förslagen. Vi välkomnar särskilt utredningens tydliga betoning av vikten av vetenskap och beprövad erfarenhet som grund för svenska lärarutbildningarna. Ambitionen måste vara att en examinerad och därmed behörig lärare med lärarlegitimation också ska vara en undervisningsskicklig lärare. Därför välkomnar vi också förslagen om att utveckla innehåll i lärarutbildningarna genom ökat fokus på praktiska innehåll, kognitionsvetenskap och på undervisning om läs- och skrivinläring. Vi välkomnar också att examensmålen uppdateras men hade gärna sett att dessa minskas ytterligare med tydligt på det som verkligen är kärnan i läraryrkets uppdrag.

Utredningens huvudinriktning är korrekt. Att höja kraven på studenterna, inte minst inför antagning, är klokt. Det finns också flera andra förslag i utredningen – såsom mer fokus på ämneskunskaper och ämnesdidaktik – som är rimliga. Utredningens fokus är likväl för

ensidigt. Kvaliteten i lärarutbildningen avgörs inte enbart av studenternas förkunskaper och deras motivation. Det handlar i minst lika hög grad om drivkrafter för lärosätena. Av dessa syns det mycket lite i utredningen. Samtidigt som vi kan konstatera att förslagen – inte minst på det högskolepolitiska området – dessvärre inte går tillräckligt långt.

Sverige behöver ett nytt system för fördelning av resurser till den högre utbildningen som i högre grad premierar kvalitet och relevans. Svenskt Näringsliv har därför välkomnat att regeringen aviserat att de ska tillsätta en utredning i frågan och hoppas att förslagen, som vi lämnat i vårt inspel till regeringen med synpunkter på den kommande utredningen beaktas.

Regeringen behöver dock inte vänta på resultatet av denna utredning utan bör redan nu ta hänsyn till de förslag Svenskt Näringsliv lämnat, bland annat hur studenternas förkunskaper ska beaktas vid utformning och implementering av en ny resursfördelningsmodell för lärarutbildningarna. Svenskt Näringsliv anser att resursfördelningsmodellen bör innehålla en "kvalitetspremie" för att säkerställa kvalitet och relevans.

En ny modell för resursfördelning för lärarutbildningarna bör även innehålla en "samverkansbonus" med tydliga incitament för universitet och högskolor som bedriver lärarutbildning att samverka med omgivande samhälle för att öka relevansen i utbildningen.

Behoven av gymnasialt yrkesutbildad arbetskraft är stora. I takt med att efterfrågan på gymnasial yrkesutbildning ökar, ökar också behovet av yrkeslärare. Svenskt Näringsliv hade gärna sett fler förslag från utredningen för att säkerställa tillgången till yrkeslärare som både har ett gediget yrkeskunnande och en pedagogisk kompetens. Vi återkommer till detta i under rubriken Fördjupande kommentarer och ändringsförslag.

Svenskt Näringsliv anser även att det statliga lärarutbildningsmonopolet behöver utsättas för konkurrens. Vi upprepar därför vårt mångåriga krav om en fristående lärarutbildning. Privata aktörer bör ges möjlighet att anordna avgiftsfri och studiemedelsberättigad lärarutbildning inom ramen för det skattefinansierade högskolesystemet – gärna med större inslag av spets och ledarskap.

Svenskt Näringsliv menar att det också är av stor betydelse att stärka lärosätenas ledning, styrning och ledarskap samtidigt som de reformer som nu föreslås implementeras väl av ansvariga statliga högskolor och andra myndigheter inom skolväsendet. Vi betonar här särskilt vikten av att noga följa upp, utvärdera och vid behov ingripa mot de högskolor som inte lyckas erbjuda en lärarutbildning av hög kvalitet.

Svenskt Näringslivs ställningstaganden

- Svenskt Näringsliv tillstyrker den föreslagna skärpningen av tillträdeskraven till lärarutbildningarna, som vi anser är nödvändiga för att höja kvaliteten i lärarutbildningen. Vi anser dock att utredningen borde ha föreslagit ytterligare skärpningar, till exempel krav på ett högre betyg än E för de som ska läsa matematik på ämneslärarutbildningen. Regeringen bör också pröva några av de andra alternativ som utredningen avvisar, exempelvis krav på lägsta meritvärde.

- Svenskt Näringsliv anser, till skillnad från utredningen, att det inte bara bör vara möjligt utan också ett krav för lärosätena att använda lämplighet som ett särskilt behörighetskrav för utbildningarna.
- Svenskt Näringsliv delar utredningens bedömning om att det är viktigt att fler blir intresserade av att vilja bli lärare och förskollärare. Däremot avstyrker Svenskt Näringsliv förslaget att Skolverket och UHR ska få i uppdrag att genomföra informationsinsatser.
- Svenskt Näringsliv tillstyrker utredningens förslag om att ge UKÄ i uppdrag att följa upp antalet behöriga sökande, antagna, nybörjare, HST och HPR samt genomströmningen på utbildningarna.
- Svenskt Näringsliv tillstyrker utredningens förslag om att försöksverksamheten med KPU 60 och KPU 75 förlängs med syfte att de ska bli permanenta. Vi anser också att KPU behöver en starkare koppling till omställningsstudiestödet och att en KPU alltid ska kunna läsas inom ramen för omställningsstudiestödets längd.
- Svenskt Näringsliv tillstyrker även att UKÄ får i uppdrag att utvärdera samtliga alternativa vägar till en lärarexamen. Precis som i den reguljära lärarutbildningen är genomströmningen i KPU låg.
- Svenskt Näringsliv tillstyrker förslagen om att samverkan för lärarutbildningarna ska öka. Vi anser att det är väl utformat och även kan användas på andra utbildningar som ekonomi-, sjuksköterske- och ingenjörsutbildningar. Vi välkomnar även förslaget att tillföra resurser för utveckla utbildningssamarbeten eller samarbeten mellan lärosäten och kommuner, samt för att utveckla lärcentrum så att lärarutbildning kan bedrivas där.
- Vad gäller förslagen om ökad samverkan mellan lärosäten och skolväsendet välkomnar Svenskt Näringsliv att lärosätena i större utsträckning bör använda sig av aktiva och erfarna lärare i lärarutbildningarna och ser också behov av en närmare samverkan mellan lärarutbildningarnas intressenter på nationell nivå.
- En skola för kunskap måste bygga på kunskap. Svenskt Näringsliv välkomnar utredningens tydliga betoning av vikten av vetenskap och beprövad erfarenhet som grund för svenska lärarutbildningarna. Därför är det naturligt att – precis som ULF-avtalen syftar till – utveckla samverkan kring den praktiska forskningen. Samtidigt vill vi uppmärksamma den kritik som finns mot att de relativt stora satsningar på utbildningsvetenskaplig forskning som redan genomförts, bland annat att många studier behandlar utbildning och undervisning som kontext snarare än forskningsobjekt. De satsningar som görs behöver tydligare ha fokus på vad som kan förbättra till exempel kunskapsresultat och studiero i svensk skola.
- Svenskt Näringsliv delar utredningens betoning på vikten av att stärka den tidiga läs- och skrivinläringen i svensk skola. Vi instämmer därför också i utredningens förslag kring hur dessa delar ska ges en större roll och en högre kvalitet i lärarutbildningarna, inte minst för framtida F-3-lärare.

- Svenskt Näringsliv välkomnar att lärarutbildningarnas upplägg ses över, inklusive förslaget att utöka ämnesstudier och ämnesdidaktiska studier med 15 högskolepoäng i samtliga lärarutbildningar. Vi delar även bedömningen om att den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) är alltför teoretisk och abstrakt samt stödjer förslaget att minska omfattningen till 45 högskolepoäng. Svenskt Näringsliv välkomnar även de förändringar som föreslås på de fritids- och förskolepedagogiska områdena. Svenskt Näringsliv ställer sig också bakom utredningens förslag om att kognitionsvetenskap med relevans för lärarutbildningarna ska få ett ökat fokus på lärar- och förskollärarutbildningarna.
- Svenskt Näringsliv har i dagsläget inget att invända mot den förändrade utformning som föreslås av KPU 90 men vi tillstyrker samtidigt utredningens förslag om att försöksverksamheten med KPU 60 och KPU 75 förlängs och välkomna att dessa program – om utvärderingar styrker det - därefter ska bli permanenta. Vi vill också se en starkare koppling mellan KPU och omställningsstudiestödet med ambitionen att en kompletterande pedagogisk utbildning alltid bör kunna läsas inom ramen för omställningsstudiestödets längd.
- Svenskt Näringsliv tillstyrkes förslaget om att harmonisera omfattningen av den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) samt att öka de ämnesdidaktiska studierna i yrkeslärarutbildningen. Då yrkeslärarfrågan har en helt central roll för näringslivets långsiktiga kompetensförsörjning lämnas kompletterande förslag under rubriken Fördjupade kommentarer och ändringsförslag.
- Svenskt Näringsliv tillstyrkes även förslaget om att ge mer tid för F-3 och 4-6 lärare i ämnet Svenska.
- Svenskt Näringsliv ställer sig bakom förslaget om att öka fokus på kognitionsvetenskap inom lärar- och förskollärarutbildningarna.
- Svenskt Näringsliv välkomnar förslaget att minska antalet examensmål, men vi anser att de bör minskas ytterligare och ännu tydligare fokusera på det som verkligen är kärnan i läraryrkets uppdrag. Svenskt Näringsliv också att målet om praktiska och estetiska lärprocesser ska tas bort från förskolelärarexamen och grundlärarexamen. Svenskt Näringsliv föreslår dessutom att UKÄ ges i uppdrag att se över hur examensmålen bästa sa utformas så att kvalitetsgranskningar av lärarutbildningen underlättas.
- Svenskt Näringsliv anser att det är positivt att de resurser som frigörs när antalet studenter minskar är kvar i systemet men avgörande är att de används effektivt för kvalitetsförbättringar. Svenskt Näringsliv föreslår därför att en kvalitetspremie ingår i en kommande resursfördelningsmodell.

Svenskt Näringslivs fördjupande kommentarer och ändringsförslag

Bättre förberedda och motiverade studenter

För att förbättra lärarutbildningarnas svaga resultat och genomströmning behövs en förbättring av både kvalitet och relevans. Studenterna måste även ha rätt förutsättningar för att tillgodogöra sig utbildningen. Det är därför viktigt att ställa högre krav för tillträde till lärar- och förskollärarutbildningarna. En undersökning bland nyexaminerade lärare som Ungdomsbarometern nyligen genomfört visar att endast var tredje lärare ansåg att deras utbildning förberedde dem väl för arbete som lärare, och enbart fyra av tio lärare upplevde att utbildningen var krävande (Ungdomsbarometern, 2024). Det finns således stora möjligheter att höja ambitionen kring lärarutbildningarna vilken även är i linje med att utredningens förslag ska syfta till att studenterna ska vara bättre förberedda och mer motiverade.

Skärpta krav på kunskaper i svenska är bra men bör även gälla matematik

Svenskt Näringsliv tillstyrker utredningens förslag att utöver nuvarande krav på särskild behörighet, även kräva betyg C i kursen Svenska 3 eller Svenska som andraspråk 3 för tillträde till utbildningar som leder till grundläraresexamen (förskoleklass/grundskolans årskurs 1–3, och årskurs 4–6) samt ämnesläraresexamen. Till skillnad från utredningen anser vi att samma krav ska gälla för utbildning som leder till förskolläraresexamen, eftersom goda förkunskaper i svenska är lika viktiga för dessa studenter. Eftersom det saknas betygsriterier för betyget D är det olämpligt att användas som krav. Svenskt Näringsliv anser även att det behövs skärpta krav på kunskaper inom andra ämnen än svenska för utbildning som leder till ämnesläraresexamen. Det är rimligt att det ställa krav på minst betyget C i de ämnen som ämneslärarutbildningen syftar till.

Enligt vår bedömning borde utredningen dock ha föreslagit ytterligare skärpningar av tillträdeskraven; det gäller exempelvis att ett högre betyg än E bör ställas i kursen Matematik 4 för de som ska läsa ämnet matematik på ämneslärarutbildningen. Goda kunskaper i matematik är centralt för många viktiga yrken i näringslivet. Utredningen motiverar sin bedömning primärt med att höjda tillträdeskrav i matematik skulle leda till ett alltför stort bortfall av studenter.

Krav på lämplighet för utbildningen

Svenskt Näringsliv anser, till skillnad från utredningen, att det inte bara bör vara möjligt utan också ett krav för lärosätena att använda lämplighet som ett särskilt behörighetskrav för utbildningarna. En gemensam modell för att bedöma studenternas lämplighet och motivation bör tas fram av UKÄ och användas av samtliga lärosäten som anordnar lärarutbildningar inom ramen för en försöksverksamhet som sedan kan utvärderas.

Kortare väg till lärarexamen

Lärarutbildningarnas längd är ytterligare en aspekt som bör analyseras. Ett nytt resurstilldelningssystem borde, där det är möjligt, leda till att akademisk högre utbildning som regel innebär tre års heltidsstudier. Systemet ska även resultera i att livslångt lärande, inklusive magister- och mastersnivå, blir ett eget verksamhetsområde för lärosätena. Det nya

verksamhetsområdet ska ha öronmärkt finansiering och ett anpassat regelverk, för att säkerställa ett utbud för fortbildning och vidareutbildning av yrkesverksamma.

Det behövs fler som vill bli lärare och förskollärare

Svenskt Näringsliv delar utredningens bedömning om att det är viktigt att fler blir intresserade av att vilja bli lärare och förskollärare. Däremot avstyrker Svenskt Näringsliv förslaget att Skolverket och UHR ska få i uppdrag att genomföra informationsinsatser. Svenskt Näringsliv anser inte att det behövs några särskilda statliga informationskampanjer för att öka intresset för lärar- och förskolläraryrket. Däremot är det viktigt att förbättra studie- och yrkesvägledningen inom grundskolan, gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Det är också viktigt att använda de omställningsorganisationer som finns på arbetsmarknaden för att synliggöra lärar- och förskolläraryrket.

Läraryrket är mer attraktivt än lärarutbildningarna, vilket gör det angeläget att förbättra lärarutbildningarna så att fler kan tänka sig att gå en lärarutbildning. Det är också tydligt att problemet är mer av en kvalitetsfråga än en kvantitetsfråga. I Skolverkets lärarprognos från 2019 beräknades en brist på 45 000 lärare och förskollärare till 2033. Prognosen från 2021 visade en brist på 12 000 lärare till 2035 och prognosen från 2025 visade en brist på 10 600 lärare till 2038.

Mål för antalet examinerade

Om vi ska få fler och bättre lärare i svenska klassrum är det mer intressant hur många studenter som tar examen från sin utbildning än hur många utbildningsplatser det finns till lärarutbildningarna. Svenskt Näringsliv tillstyrker utredningens förslag om att ge UKÄ i uppdrag att följa upp antalet behöriga sökande, antagna, nybörjare, HST och HPR samt genomströmningen på utbildningarna.

Alternativa vägar till lärarutbildningen

Svenskt Näringsliv delar utredningens bedömning att alternativa vägar till läraryrket kommer att bli allt viktigare framöver. Redan idag har de en stor betydelse för lärarförsörjningen till landets klassrum. Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) gör det möjligt för personer som annars inte skulle ha sökt sig till lärarutbildningarna att bli aktuella för läraryrket. Svenskt Näringsliv tillstyrker utredningens förslag om att försöksverksamheten med KPU 60 och KPU 75 förlängs till och med 2030 med syfte att dessa program därefter ska bli permanenta. Vi anser att KPU behöver en starkare koppling till omställningsstudiestödet och att en KPU alltid ska kunna läsas inom ramen för omställningsstudiestödets längd. Svenskt Näringsliv tillstyrker även att UKÄ får i uppdrag att utvärdera samtliga alternativa vägar till en lärarexamen. Precis som i den reguljära lärarutbildningen är genomströmningen i KPU låg.

Yrkeslärarutbildningen ska utvecklas

Efterfrågan på yrkesutbildad arbetskraft är stor. Reformen har införts för att fler ungdomar och vuxna ska läsa en yrkesutbildning, vilka kommer öka behoven av utbildade yrkeslärare. Skolverkets prognos visar att det råder stor obalans mellan det förväntade antalet examinerade från yrkeslärarutbildningen och behovet av examinerade. Svenskt Näringsliv understryker behovet av fler och mer omfattande reformer vad avser yrkeslärarutbildning utöver de förändringar som föreslås i utredningen.

I rapporten "För fler yrkesutbildade krävs fler behöriga yrkeslärare" (Svenskt Näringsliv 2024) föreslås bland annat att processen för antagning till yrkeslärarprogrammet behöver förbättras

likväl som att kompetensutveckling för befintliga yrkeslärare behöver tillgodoses. Det behöver finnas ett tydligt fokus på yrkeskunnande. Där är det branscherna som avgör om individens yrkeskunskaper är de rätta, att kommunikation kring yrkeslärare som karriärväg stärks samt att det ska gå att läsa till yrkeslärare inom ramen för omställningsstudiestödet.

Utbud, dimensionering – ökat behov av samverkan

Utredningens förslag innebär, om de genomförs, ett minskat antal studenter till lärarutbildningarna. Det kommer att kräva ökad samverkan mellan lärosätena för att säkerställa att lärarutbildningar för olika skolformer och årskurser erbjuds i hela landet. Lärosätena föreslås därför få i uppdrag att gemensamt planera utbud och dimensionering.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget, och anser att det är väl utformat och även kan användas på andra utbildningar som ekonomi-, sjuksköterske- och ingenjörsutbildningar. Vi välkomnar förslaget att tillföra resurser för att utveckla utbildningssamarbeten eller samarbeten mellan lärosäten och kommuner, samt för att utveckla lärcentrum så att lärarutbildning kan bedrivas där. Lärcentra är viktiga för att tillgängliggöra högre utbildning utanför lärosätenas huvudorter och kan bidra till att stärka möjligheterna till livslångt lärande i hela landet. Studievägledning för yrkesverksamma kan också tillgängliggöras via lärcentra.

Utveckla lärarutbildningarnas innehåll

Brister i både lärarutbildningarnas upplägg och innehåll

Ett allvarligt problem för läraryrket är att lärosätena återkommande fått kritik för lärarutbildningarnas kvalitet och relevans. Kritiken gäller såväl utbildningarnas *upplägg* som *innehåll*. Trots – eller delvis på grund av – många reformer (bl.a. 1977 års högskolereform, grundskollärarutbildningen 1985, samlad lärarexamen 2001 och lärarutbildningsreformen 2011) visade en granskning av Universitetskanslersämbetet (UKÄ) att över 40 procent av de granskade statliga lärarutbildningarna hade ifrågasatt kvalitet. Värst var det för förskollärar- och grundlärarutbildningarna där nästan hälften ansågs ha bristande kvalitet.

Även om flera av de ifrågasatta utbildningarna har lagts ner eller senare erhållit ett mer positivt omdöme, kvarstår oro över kvaliteten. UKÄ granskar hur väl lärarutbildningarna uppfyller dagens examensmål. Med tanke på att regeringen genom tillsättandet av denna utredning indikerar att examensmålen behöver förändras, finns det anledning att befara att även utbildningar som nyligen bedömdes ha hög kvalitet inte erbjuder en utbildning som förbereder studenterna tillräckligt för yrket. Som framgår i utredningens direktiv, finns studier som visar att lärare från nyare lärarutbildningar upplever sig sämre förberedda i metodik och praktiska kunskaper jämfört med sina kollegor som tog examen före 1991.

Behovet av reformer märks även i den redan tidigare nämnda undersökning som Ungdomsbarometern genomfört, där endast var tredje nyutexaminerad lärare ansåg att utbildningen förberett dem väl för läraryrket. Endast 32 procent var nöjda med hur utbildningen förberett dem att bedöma och betygsätta elever. Cirka 30 procent var nöjda med hur de förberetts att lära elever att läsa respektive skriva. Mest kritiska var lärarna till hur väl utbildningen förberett dem för att skapa ordning och studiero i klassrummet, där hela 60 procent var missnöjda (Ungdomsbarometern, 2024).

Svenskt Näringsliv välkomnar att lärarutbildningarnas *upplägg* ses över, inklusive förslaget att utöka ämnesstudier och ämnesdidaktiska studier med 15 högskolepoäng i samtliga lärarutbildningar. Vi delar även bedömningen om att den utbildningsvetenskapliga kärnan

(UVK) är alltför teoretisk och abstrakt samt stödjer förslaget att minska omfattningen till 45 högskolepoäng.

En skola för kunskap måste bygga på kunskap

Att enbart justera kursutbudet räcker inte om innehållet i kurserna saknar kvalitet. Svensk skola måste i ökad utsträckning bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. Ansvariga skolmyndigheter har återkommande fått kritik för att dagens kursplaner, allmänna råd, riktlinjer, kartläggningsmaterial, bedömningsstöd och nationella prov inte håller tillräcklig kvalitet. Svenskt Näringsliv välkomnar därför [regeringens uppdrag till skolmyndigheterna](#) att säkerställa att deras stöd och information är korrekt och vilar på vetenskaplig grund samt beprövad erfarenhet (Utbildningsdepartementet, 2023).

En rapport från Näringslivets skolforum ([Agneta Gulz et al, 2024](#)) visar att många F-3-läro-utbildningar inte förbereder lärare för tidig läs- och skrivutveckling och att de saknar vetenskaplig bas. Svenskt Näringsliv välkomnar därför förslag som kan stärka den vetenskapliga kvaliteten på både lärosätenas läro-utbildningar och - som vi betonade i vårt om ett nationellt professionsprogram (U2024/01380) - att öka undervisningsskickligheten hos befintliga lärare ökas.

Trots relativt stora satsningar på utbildningsvetenskaplig forskning är kunskapen om vad som gör verklig skillnad i klassrummen fortsatt svag. En förklaring är att många studier inom utbildningsvetenskap behandlar utbildning och undervisning som kontext snarare än forskningsobjekt (Lundgren & Jönsson, 2023). Svenskt Näringsliv vill därför särskilt betona vikten av att de kurser som ska ingå i läro-utbildningarna grundas i vetenskap och beprövad erfarenhet.

Ny teknik och den pågående digitaliseringen erbjuder såväl utmaningar som stora möjligheter för vårt samhälle. Det gäller även i skolans värld där vi redan idag kan se hur till exempel big data, artificiell intelligens (AI), kontinuerlig utveckling av digitala läroverktyg och effektiva analysverktyg kan användas för att förbättra elevernas kunskapsresultat, effektivisera undervisning eller utveckla ny vetenskaplig kunskap. Lärare och framtida skolledare behöver kontinuerligt rustas i att kunna utvärdera och använda ny teknik på ett sätt som bidrar till förbättrad måluppfyllelse.

Svenskt Näringsliv förutsätter att de förändringar som nu föreslås av läro-utbildningarna leder till att staten också vidtar åtgärder för att säkerställa att läro-utbildningarna erbjuder undervisning grundad i vetenskap och beprövad erfarenhet och därmed förbättrar uppföljning och utvärdering av de utbildningar som erbjuds.

Ökat fokus på kognitionsvetenskap

Kognitionsvetenskap bidrar med insikter i hur elever lär sig och varför vissa metoder fungerar bättre än andra. Staten - som har monopol på att bedriva läro-utbildning - har återkommande försökt bredda utbildningarna genom att inkludera modern hjärnforskning, utvecklingspsykologi och kognitiv psykologi samt att stärka metodiken. Syftet har varit att bättre rusta lärare för yrkets praktiska delar av yrket. Trots insatserna har genvägen från lärosätena varit svagt, vilket både förklarar och motiverar den nu tillkommande utredningen.

Svenskt Näringsliv ställer sig bakom förslaget om att öka fokus på kognitionsvetenskap inom läro- och förskolläro-utbildningarna. Kunskaper om människans utveckling och lärande utifrån ett biologiskt perspektiv är ofta en självklar del av läro-utbildningar i andra länder

medan de sociala och pedagogiska perspektiven på lärande och kunskap kommit att ha en mer dominerande ställning på svenska lärosäten.

Som Gulz et al (2023) påpekar är inte all kognitionsvetenskap relevant för lärarutbildningar, utan främst de delar som mer specifikt är inriktat på lärande och undervisning (även kallat *learning science*). Mänsklighetens kunskaper om lärande har ökat avsevärt, inte minst under de senaste 50 åren. Utvecklade forskningsmetoder och ny teknik (sensorer, kameror, datorer etc.) har bidragit med viktiga insikter som också behöver få effekt på undervisning i klassrummet. Det är ytterligare skäl till att lärarutbildningar bör utvecklas med ett ökat fokus på kognitionsvetenskap. Kurser som Skolverket erbjudit som fortbildning kan fungera som förebild men Svenskt Näringsliv ser också att de tankar som professor Jonas Linderöth (2024) lyft fram i samband med att utredningen presenterades kan innehålla viktig inspiration för det fortsatta arbetet.

Ökat fokus på läs- och skrivinlärning

Som utredningen förtjänstfullt redovisar finns det allvarliga brister i hur svensk skola lyckas med målet att säkerställa att alla elever får en god och effektiv läs- och skrivundervisning. Bristerna har även belysts i ett flertal rapporter från Svenskt Näringsliv skolforum.

PIRLS 2021 visade att svenska elevers resultat föll tillbaka till 2011 års nivåer och att socioekonomiska bakgrund fick ökad betydelse. För att förstå resultaten krävs dock en djupare analys och bilden av den svenska läskrisen behöver nyanseras då elever med svensk bakgrund presterade lika väl i PIRLS 2021 som i PIRLS 2016 och 2001. Detta tyder på att förändrad demografi och pandemins effekter kan vara en förklaring, snarare än en generell läskris.

Det finns dock fortsatt stora problem och många elever, även de med svensk bakgrund når inte upp till godkänd nivå i läsförståelse. Forskningen visar att de allra flesta kan lära sig läsa med adekvat och effektiv läs- och skrivundervisning med vilar i vetenskap och beprövad erfarenhet. Enligt forskningen finns ett arbetssätt som tycks ha en tydligt positiv effekt för alla elever, oavsett språkbakgrund, nämligen träning i avkodning av ljud och ord. Detta arbetssätt samlas under begreppet *phonics* eller *strukturerad ljudningsmetod*. Därför är det anmärkningsvärt att Sverige, av alla länder som inkluderas i jämförelsen, är det land med lägst andel elever som får träning i avkodning. Ökad användning av *phonics* förefaller därför vara av hög prioritet om man vill förbättra läsförmågan i svensk skola¹.

Som framgår av Fälth & Hallin (2023) får svenska lärare idag otillräcklig vägledning i evidensbaserad läsundervisning, inte minst vad gäller att *phonics*. Författarna föreslår flera åtgärder för att stärka läsningen i lågstadiet. Men de efterfrågar också det fokus på evidensbaserad läsundervisning på lärarutbildningarna som utredningen nu också föreslår.

Svenskt Näringsliv delar bedömningen att den tidiga läs- och skrivinlärningen behöver utgöra en stor del av F-3-programmens föreskrivna högskolepoäng i svenska, vilket innebär att flera andra teman behöver få minskat utrymme. Det är också bra att utredningen vill ge mer tid för F-3 och 4-6 lärare i svenska med tyngdpunkt på läs- och skriv (minst 37,5 högskolepoäng mot dagens 30). Vi välkomnar också den nyligen presenterade läroplansutredningen (SOU 2025:19) som föreslår omfattande förändringar av grundskolans kursplan

¹ Rapporten visar att det även finns andra faktorer som är positivt relaterade till läsförståelsen som att lärarna ber elever högläsa (Heller Sahlgren, 2023).

i svenska. Kursplaner med en mer tydlig progression och en tydlig läroplan är också en förutsättning för både bättre lärarutbildningar och effektivare undervisning i skolan.

Svenskt Näringsliv vill även betona vikten av att framtida lärare får med sig praktiska färdigheter för att kunna kartlägga elever i behov av mer undervisning eller andra insatser för att nå kursplanens mål. Dagens obligatoriska bedömningsstöd och nationella prov har allvarliga brister, som gör att lärare inte klarar av att identifiera elever med risk för läs- och skrivsvårigheter. Resultaten blir att elever med behov av hjälp inte får det stöd de behöver. Här krävs ökad kompetens hos lärare, skolledare, huvudmän, skolmyndigheter och lärarutbildare.

Uppdaterade examensmål

En lärarutbildning ska säkerställa att nyexaminerade lärare är yrkesskickliga lärare i klassrummet. Examensmålen behöver tydligt visa vad utbildningen kräver och vad den leder till. Svenskt Näringsliv välkomnar utredningens förslag om färre examensmål men anser de bör minskas ytterligare och ännu tydligare fokusera på läraryrkets kärnuppdrag.

Även med utredningens förslag kan det vara oklart om ens en ytterligare reformerad lärarutbildning kommer ge de ämneskunniga och undervisningsskickliga lärare som svenska skola behöver. Examensmålen måste vara tydliga och uppföljningsbara för att bedöma om lärarutbildningen levererar enligt syftet. Målen ska avse sådana kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för blivande lärare och som motsvarar kärnan i lärarrollen. För många mål försvårar fokus på kärnuppgiften och kan försvåra utvärdering och uppföljning av lärarutbildning. Svenskt Näringsliv anser att det övergripande målet för samtliga lärarutbildningar bör vara att studenten ska visa kunskap och förmåga att arbeta självständigt och framgångsrikt som lärare.

Svenskt Näringsliv anser att målet om praktiska och estetiska lärprocesser ska tas bort från förskolläraexamen och grundläraexamen. De tre första målen under Värderingsförmåga och förhållningssätt bör göras om till ett värdegrundsmål. Möjligheten för lärosätena att ställa preciserade mål bör också tas bort. Svenskt Näringsliv föreslår också att Universitetskanslersämbetet ska ges i uppdrag att se över hur examensmålen bäst ska utformas så att kvalitetsgranskningar av lärarutbildningarna underlättas. Det är också nödvändigt att se över hur lärarlegitimationen bidrar till att alla som tar examen från en lärarutbildning också är skickliga lärare.

Kvalitetsförstärkningar

Med färre studenter och oförändrade anslag blir det mer resurser till utbildningarna. Förändringarna genomförs vid rätt tillfälle eftersom barnkullarna minskar. Svenskt Näringsliv anser att det är positivt att de resurser som frigörs är kvar i systemet och används till en höjd ersättning, vilket innebär möjligheter till en ökad kvalitet i lärarutbildningarna. Avgörande är att resurserna används effektivt för kvalitetsförbättringar. Därför föreslår Svenskt Näringsliv (se ovan) att det i en ny resursmodell för lärarutbildningen även ska ingå en kvalitetspremie för att driva mot ökad kvalitet i utbildningen.

En del av de frigjorda resurserna bör användas till denna premie. Enligt vår bedömning bör huvuddelen av de resurser som avsätts för att generellt höja den så kallade studentpengen främst gå till att höja ersättningen per helårsstudent (HST) snarare än per helårsprestation

(HPR)². Detta skulle stimulera lärosätena att upprätthålla kvalitetskraven på lärarstudenterna. Regeringen bör på denna punkt justera i utredningens förslag.

Svenskt Näringslivs övriga synpunkter

Förbättrad resursfördelning och styrning

Det svenska näringslivet har länge förespråkat en bättre matchning mellan utbildning och arbetsmarknad. Detta efterfrågas även av blivande studenter när de tillfrågas om vad de efterfrågar i en högskoleutbildning. Många anger intresse för utbildningen som främsta faktor, tätt följt av faktorer med nära koppling till arbetsmarknaden såsom möjlighet till karriär, att utbildningen är framtidssäker och att den kan leda till en hög lön (Högskolepejl, 2024). Det finns stora skillnader i etableringsgrad mellan olika examina. Jämfört med andra länder har Sverige den näst högst arbetslöshet bland studenter tre år efter examen (Svenskt Näringsliv, 2022). Matchningen mellan utbildning och arbetsmarknad har stor förbättringspotential. De samhällsekonomiska vinsterna skulle vara stora om studenter i högre utsträckning valde utbildningar som motsvarar arbetsmarknadens behov. (Svenskt Näringsliv, 2023)

Nödvändiga, men otillräckliga reformförslag

Svenskt Näringsliv har länge förespråkat en reformering av systemet för fördelning av resurser till den högre utbildningen. Det nuvarande systemet har flera brister; det saknar incitament för att utbildningar ska leda till jobb, driver inte kvalitet, tar inte hänsyn till Yrkehögskolans växande betydelse och är inte anpassat till högskolans roll i det livslånga lärandet. Därför välkomnar vi regeringen beslut att en utredning ska tillsättas för att utveckla styrningen och se över resurstilldelningssystemet för universitet och högskolor. (BP 2025).

I rapporten *"Förslag till ett nytt resursfördelningssystem för högre utbildning"* (Svenskt Näringsliv, 2024) föreslår vi ett nytt system med tydligt fokus på kompetensförsörjning och ekonomiska drivkrafter för 1) relevans och samverkan samt 2) akademisk kvalitet. Det kommande arbetet bör inriktas på att driva dessa två reformlinjer. Utbildningens status inom högskolan måste även höjas; excellens bör vara ett ledord för inte bara forskning utan också för utbildning (Svenskt Näringsliv, 2024). I en skrivelse den 11 februari gav vi vårt inspel till arbetet med direktiven för den kommande utredningen (Svenskt Näringsliv, 2025). Vi poängterar bland annat att utredningen bör föreslå konkreta reformer, och inte primärt presterar nya underlag och analyser. Syftet med utredningen bör vara att föreslå ett robust system med bred förankring och att ta fram partiella reformer.

Vår bedömning är att både Lärarutbildningsutredningen och utredningen om en särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma, som presenterar sitt betänkande i slutet av april, erbjuder möjligheter till reformer i riktning mot större fokus på relevans och kvalitet i högskolan redan innan den större utredningen om resursfördelningssystemet.

En ny resursmodell för lärarutbildningen

Utredningen presenterar flera viktiga förslag om stärkt samverkan och utvecklingsmedel. De ligger i linje med Svenskt Näringslivs syn om resursfördelningen till universitet och högskolor och tillstyrks därför. Förslagen är dock inte tillräckligt genomgripande. Om kvaliteten i

² För ett längre resonemang om förslagen, se (Svenskt Näringsliv, 2024).

lärarutbildningen ska höjas räcker det inte med att höja antagningskraven på studenterna och förändra innehållet i utbildningen; det måste finnas ekonomiska incitament för lärosätena att genom styrning, ledning och planering driva på mot ökad kvalitet.

Det är fullt möjligt att pröva en ny resursfördelnings-/kvalitetsmodell på just lärarutbildningen. Argumentet att det inte är rådigt att ha olika lösningar/modeller för olika delar av högskolesystemet motsägs både av regeringen och utredningen. Utredningen föreslår, på regeringens uppdrag, en samlösning för antagningskraven till lärarutbildningen. Att ha en egen modell, på försök, för fördelning av resurser – mer baserade på kvalitet och relevans – ligger därför helt i linje med både regeringens och utredningens principiella inriktning.

Utredningen bedömer att det är ett bra läge att genomföra de föreslagna förändringarna nu när barnkullarna minskar. De frigjorda resurserna bör, enligt utredaren, stanna kvar i systemet för att höja kvaliteten. Svenskt Näringsliv anser att ett sådant resurstillskott inte får bli en generell höjning av studentpengen, utan bör kopplas till införandet av en "kvalitetspremie" som går till lärosäten som lyckas väl med att utexaminera studenter som når examensmålen. Det skulle driva kvalitetsarbetet i universitets- och fakultetsledningar med fokus på vad studenterna de facto lär sig och dess relevans för framtida yrkesroller. Någon ny utökad byråkrati för detta behövs inte. Redan idag granskas lärosätena ur kvalitetssynpunkt. Viktigast i denna nya form av granskning är att den fokuserar på resultat snarare än processer, exempelvis genom stickprov på självständiga arbeten och andra centrala kursmoment.

Vid sidan av kvalitetspremien bör en ny resursfördelningsmodell för lärarutbildningen inkludera en "samverkansbonus" – som innebär incitament för universitet och högskolor att samverka med omgivande samhället för att skärpa relevansen i utbildningen. Samverkansbonusen bör baseras på tre principer:

1. Planering och utveckling: Utbildningens dimensionering, kvalitet, relevans (innehåll) och format.
2. Genomförande: Arbetslivsanknytning i olika former ska genomsyra hela utbildningen.
3. Åtgärder efter avslutad utbildning: Åtgärder kopplade till etableringen på arbetsmarknaden ska ta hänsyn till studenternas anställningsbarhet och etableringsgrad.

Den exakta nivån på samverkansbonusen måste naturligtvis närmare utredas, men den bör enligt vår bedömning vara åtminstone tio procent av den totala resurstilldelningen för att kunna få en styrande effekt på lärosätenas agerande.

Utvärdering och granskning

Granskningen av svensk lärarutbildning måste vässas. De föreslagna kraven på skärpningar av tillträdeskrav och stärkt utbildningsinnehåll måste få ett tydligt genomslag i praktiken. Det är också angeläget att granskningen inte enbart omfattar processer för kvalitet ute på lärosätena utan även de resultat som uppnås, det vill säga vilka kunskaper studenterna de facto har med sig när de lämnar utbildningen.

Svenskt Näringslivs förslag på en kvalitetspremie (se ovan) syftar till att öka fokus på studenternas resultat och ligger i linje med utredningens förslag om förändrade och tydligare examensmål för lärarutbildningen. De föreslagna reformerna måste efter genomförandet systematiskt utvärderas – både ur ett akademiskt kvalitetsperspektiv och ur relevans på arbetsmarknaden. Svenskt Näringsliv bidrar gärna i ett sådant utvärderingsarbete.

Fristående lärarutbildning

Utredningens förslag syftar till att vässa kvaliteten i lärarutbildningen. Men det statliga lärarutbildningsmonopolet behöver även utsättas för konkurrens. Privata utbildningsanordnare bör uppmuntras att inom ramen för det offentliga systemet med fördelning av resurser, avgiftsfri utbildning, rätt till studiemedel och kvalitetskontroll anordna lärarutbildning – gärna med större inslag av spets och ledarskap. Nya aktörer kan naturligtvis vara nationella anordnare. Men staten bör också undersöka möjligheten att locka framstående utländska universitet att, inom ramen för det svenska systemet, arrangera utbildningar när det gäller delar av lärarutbildningen.

Använd ledarskapsutvecklingsprogrammet *Leda för kvalitet*

Svenskt Näringsliv menar att det också är av stor betydelse att stärka lärosätenas ledning, styrning och ledarskap. Universitet och högskolor bör ges bättre förutsättningar att styra och leda sina verksamheter med fokus på uppdraget samt utifrån samhällets och arbetsmarknadens behov. Befintliga ledarskapssatsningar fokuserar främst på det individuella ledarskapet, men *Leda för kvalitet* är en kollektiv kompetensutveckling, vilken omfattar hela beslutskedjan (ledningsgrupper inklusive rektorer och stödfunktioner samt styrelser) och ger kollegialt lärande. Syftet är att utveckla lärosätets förmåga att följa upp kvalitetsarbetet, identifiera förbättringsområden, och genomföra åtgärder så att utbildningskvaliteten förbättras (Svenskt Näringsliv, 2023).

Uppföljning och utvärdering

Kritiken mot hur den svenska staten lyckats med uppdraget att klara skolväsendets lärarförsörjning har riktats mot hela kedjan: från uppdrag och examensmål till hur det statliga lärarutbildningsmonopolet utformat och genomfört sina högskoleutbildningar. Det har även funnits brister i hur staten bedrivit kvalitetsgranskning och tillsyn.

De reformer som nu föreslås – av lärarutbildningarna men också till exempel av skolväsendets läro- och kursplaner – kan tillsammans bidra till att förbättra lärarförsörjningen. Men det förutsätter att hela kedjan är villiga och kapabla att genomföra önskade reformer. Skolverket, Skolforskningsinstitutet, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten har alla viktiga uppgifter, liksom de statliga lärosätena som vill fortsätta bedriva lärarutbildningar. Universitetskanslersämbetet måste också noga följa upp och utvärdera och vid behov ingripa mot de högskolor som inte lyckas erbjuda en lärarutbildning som medför att framtida legitimerade och behöriga lärare också är undervisningsskickliga och har de kunskaper som vi förväntar oss av skolans professionella.

FÖRENINGEN SVENSKT NÄRINGSLIV

Gustav Blix
Policyexpert grundskola

Ulrika Wallén
Policyexpert högre utbildning

Johan Olsson
Policyexpert gymnasieskola

Referenser

- BP 2025. (2024). *Budgetpropositionen för 2025, Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Fridolfsson, I. (2023). *Hur svensk skola missar elever som inte lär sig läsa*. Stockholm: Näringslivets skolforum.
- Fälth, L., & Hallin, A. (2023). *Så löser vi läskrisen på lågstadiet*. Stockholm: Näringslivets skolforum.
- Gulz, A., Haake, M., & Sjöden, B. (den 13 11 2023). Digitalisering och nedvärderandet av läraren som kunskapsförmedlare saknar vetenskapligt stöd. *Skola & Samhälle*. Hämtat från <https://www.skolaochsamhalle.se/flode/skolpolitik/agneta-gulz-m-fl-digitalisering-och-nedvarderandet-av-lararen-som-kunskapsformedlare-saknar-vetenskapligt-stod/>
- Gulz, A., Ihse Seward, A., Tärning, B., & Haake, M. (2024). *En F–3-läraryr utbildning på vetenskaplig grund för bättre tidig läs- och skrivutveckling*. Stockholm: Näringslivets skolforum. Hämtat från https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/utbildning/en-f-3-lararutbildning-pa-vetenskaplig-grund-for-battre-tidig-las_1218664.html
- Heller Sahlgren, G. (2023). *Svenska fjärdeklassares läsförståelse – trender och förklaringar*. Stockholm: Näringslivets skolforum.
- Heller Sahlgren, G. (2024). *Vad kan vi lära av PISA 2022? Faktorer bakom svenska elevers resultat*. Stockholm: Näringslivets skolforum.
- Högskolepejl. (2024). *Högskolestudenters etablering på arbetsmarknaden*. Stockholm: Svenskt Näringsliv.
- Linderoth, J. (den 14 12 2024). *Hur kognitionsvetenskap skall förstås i läraryr utbildningsutredningen (SOU 2024:81)*. Youtube. Hämtat från <https://www.youtube.com/watch?v=0CB-Fs5VRsM>
- Lundgren, P., & Jönsson, A. (den 01 12 2023). Därför är det viktigt att skilja på forskning med olika syften. *Vi lärare*. Hämtat från <https://www.vilarare.se/nyheter/vi-larare-debatt/darfor-ar-det-viktigt-att-skilja-pa-forskning-med-olika-syften/>
- Mörk, N. (den 06 12 2024). Vi har gått vilse med kollegialt lärande som kompass. *Vi lärare*. Hämtat från <https://www.vilarare.se/nyheter/kronika2/nicklas-mork-vi-har-gatt-vilse-med-kollegialt-larande-som-kompass/>
- Rekryteringsenkäten. (2024). *Kompetens - var god dröj*. Stockholm: Svenskt Näringsliv.
- SOU 2024:81. (2024). *Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad läraryr utbildning*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Svenskt Näringsliv. (2022). *Håller svensk högre utbildning måttet när det kommer till kvalitet och relevans? En jämförande analys av svensk högre utbildning ur ett kompetensförsörjningsperspektiv*. Stockholm: Svenskt Näringsliv.
- Svenskt Näringsliv. (2023). *Utbildning för arbetsmarknaden eller för arbetslöshet? Konsekvenser av den högre utbildningens bristande matchning mot arbetsmarknadens behov*. Stockholm: Svenskt Näringsliv.
- Svenskt Näringsliv. (2024). *Förslag till ett nytt resurstilldelningssystem för högre utbildning*. Stockholm: Svenskt Näringsliv.
- Svenskt Näringsliv. (2025). *Svenskt Näringslivs inspel till den kommande utredningen om ett nytt resursfördelningssystem för den högre utbildningen*. Stockholm: Svenskt Näringsliv.
- Tärning, B., Ihse Seward, A., Haake, M., & Gulz, A. (2024). *En F–3-läraryr utbildning på vetenskaplig grund för bättre tidig läs- och skrivutveckling*. Stockholm: Näringslivets skolforum. Hämtat från https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/utbildning/en-f-3-lararutbildning-pa-vetenskaplig-grund-for-battre-tidig-las_1218664.html

Ungdomsbarometern. (2024). Undersökning av lärarstudenternas attityder. Stockholm: Näringslivets skolforum.

Utbildningsdepartementet. (den 29 06 2023). *Regeringskansliet*. Hämtat från Skolmyndigheternas stöd ska vila på vetenskaplig grund: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/06/skolmyndigheternas-stod-ska-vila-pa-vetenskaplig-grund/>